

SZUBURBANIZÁCIÓ ÉS VÁLASZTÁSI FÖLDRAJZ: ÁTALAKULÓ PÁRTVÁLASZTÁS BUDAPEST TÉRSÉGÉBEN

(Suburbanisation and Electoral Geography:
Changing Party Preferences in the Area of Budapest)

JANKÓ FERENC – KOMORNOKI MIHÁLY

Kulcsszavak:

szuburbanizáció választási földrajz Budapest agglomeráció Pest megye

Tanulmányunkban Budapest térségében statisztikai módszereket felhasználva vizsgáltuk meg az egyes nyugati példákban tapasztalható központ-bal, szuburbia-jobb pártpreferencia-modell érvényességét, amelyet több területi és módszertani közelítés után elvetettünk. Az eltérő hazai fejlődés oka abban lehet, hogy a magyarországi jobb és bal oldali pártok, s különösen az SZDSZ, a nyugati demokráciák pártjaitól eltérő szavazóbázissal rendelkeznek, ami a hazai párttörténelemben a rövid, ám viharos rendszerváltás utáni időszakban gyökeredzik. Másfelől arra is utalást kaptunk, hogy a magyar szuburbanizációs folyamattal jelenleg az egykori rurális terek, az agglomerációs települések erős átalakítása folyik, azaz a szuburbán zónákban nem érvényesül a szomszédsági hatás, hanem a kiköltözők a magukkal hozott politikai mintákat őrzik meg. Lehetséges azonban, hogy e tendencia idővel átbillen, s a pártrendszer stabilizálódása, a párt-ideológiai paletta letisztulása esetén Magyarországon is kialakul a helyi társadalmak politikai szembenállása a központi város és környezete között.

Bevezetés

A budapesti szuburbanizáció már számos folyóiratcikk, könyv témája volt, lakossági, gazdasági vetületben egyaránt, ennek révén meglehetősen jól ismerjük már dinamikáját, mozgatórugóit, területi sajátosságait, a résztvevők összetételét, hatását a közlekedési rendszerekre, a természeti környezetre, területfelhasználásra. Némely vetületben az érintett településekre, ill. a helyi társadalomra gyakorolt hatásokat is bemutatták már, azonban konkrétan a szuburbanizációban részt vevő települések választói magatartásának esetleges módosulása még igen kevésbé vizsgált terület hazánkban. Számos tanulmánykötet, politikai atlasz elemzi Magyarország választási földrajzi tagolódását, és sokan rámutattak már a pártok területi beágyazódásának viszonylagos stabilitására (pl. Kovács Z. 2000; 2001; Hubai 2001; legújabban Mécsáros *et al.* 2007).

A szuburbanizációs folyamatok politikai földrajzi következményei egyes részterületekben jobban ismertek, hiszen igen fontos problémakör a központi település, jelen esetben Budapest és a szuburbán települések közötti közigazgatás-szervezési viszony, s ezen belül a városrégió finanszírozása (Dövényi-Kovács Z. 1999; Perger 1999; Kovács R. 2007). Egészen pontosan már választás-földrajzi kérdés az, – amely szintén ismert a hazai kutatók, sőt a közvélemény egy része előtt is –, hogy az 1990 óta változatlan beosztású választókerületekben a migrációs és a demográfiai

folyamatok területi sajátosságai miatt a politikai képviseletben egyenlőtlenségek alakultak ki. A rendszerváltozás óta a képviselet szempontjából meglehetősen aránytalanná vált az eredetileg sem teljesen arányos választókerületi beosztás, mind a területi, mind az egyéni mandátumok számát tekintve Budapest felül-, Pest megye pedig alulreprezentált lett. Nem véletlenül, hiszen a választásra jogosultak száma 1990 és 2006 között Budapesten 1 millió 518 ezerről 1 millió 379 ezerre csökkent, miközben Pest megyében 707 ezerről 900 ezer fölé nőtt számuk, ám a két területen kiosztható mandátumok száma változatlan maradt.

Tanulmányunk tárgya a fent már megemlített konfliktushoz kötődik. A szuburbán településeken az „öslakosok” és az újonnan érkezők között ellentét merülhet fel, a „térért folytatott harc” megnyilvánulhat a településen belüli szegregációs problémákban, de politikai konfliktusokban is, hiszen az is előfordulhat, hogy egy tösgyökeres és egy beköltöző vetélkedik a polgármesteri székért, vagy a képviselői helyért, azaz a helyi elit is átalakul (Dövényi–Kovács Z. 1999). Ennek fényében nem jelentéktelen kérdés, hogy vajon megváltozott-e, s ha igen, hogyan a politikai pártpreferencia a budapesti agglomerációban, és ez mennyiben hozható összefüggésbe a települések szuburbanizációban való részvételével, illetve annak mértékével. Tanulmányunk választásföldrajzi kérdése túlmutat a téma tudományos érdekességén, hiszen a városrégió politikai arculatának alakulása, annak kormányzása szempontjából nem sokadrangú probléma. Hiszen jól ismert a múltból, hogy az egyébként inkább konzervatív beállítottságú és vezetésű főváros sokáig azért ódzkodott Nagy-Budapest létrehozásától, mert a többségében munkások által lakott elővárosok és falvak integrálásával felborultak volna az addigi politikai erőviszonyok (Perger 1999).

Közismert, hogy fővárosunk politikai irányultsága baloldali és liberális, és ezért az utóbbi választások kulcsterülete is volt egyben. Ebből kiindulva vizsgálataink legelején azt vártuk, hogy az erősebben szuburbanizálódó, illetve a városiasabb településeken ezek a pártok növelték támogatottságukat, de feltételeztük azt is, hogy esetleg a szintén városi szavazóbázisú MIÉP is növelte erejét az agglomerációban. Vagyis azt reméltük, hogy a szuburbanizáció foka, minősége és a pártszimpátia átalakulása, és annak markáns vagy kevésbé markáns volta között összefüggés mutatható ki.

A témához kapcsolódó első hazai tanulmányok tudomásunk szerint Horváth (2004; 2005) tollából származnak, aki a szuburbanizációnak az Európai Parlamenti választás eredményeire gyakorolt hatását vizsgálta az agglomerációban, egyszerű módszerekre alapozva, a népességnövekedés, a végzettség, illetve a választási részvétel és a különböző pártok eredménye közötti összefüggést kutatva. Kimutatása szerint a jobb oldali pártok a nagyobb népességnövekményű és magasabb diplomás arányú szektorokban, ill. településeken jobb eredményeket értek el, ami hipotézisünkkel némileg ellentétes következtetés.

Természetesen figyelembe kell venni, hogy a főváros körüli települések népességi növekménye nem csak a budapestiek kiköltözéséből származik, arányuk kb. 60%. Másfelől az is közismert, hogy területileg differenciált, szektorálisan eltérő intenzitású, jellegű folyamat, azaz legintenzívebb a budai oldalon, a nyugati és az északi szektorokban, míg a délkeleti részekbe kevésbé módos rétegek költöznek inkább (Beluszky 1999; Dövényi–Kovács Z. 1999).

1. TÁBLÁZAT
 A vizsgálatokban használt társadalomstatistikai mutatók és rövidítései
 (Statistical Variables and Their Abbreviations Used in Analyses)

Lakónépesség, 2005	LAKNEP	2001-es lakónépesség az 1990-es %-ban	POP0190
100 lakóra jutó vándorlási különbözet	VANDKUL100	1990–2001 között épült lakás 100 lakosra	UJLAKPOP
Gyermekkorúak aránya	GYERMEK014	Fiatalok aránya	FIAT.AL2024
40–59 éves korosztály aránya	FELNOTT4059	Időskorúak aránya	IDOS060x
A 10–x korosztályból az általános iskola első évfolyamát sem végeztek aránya	ALITSK.SEMB0	A 25–x korosztályból felsőfokú végzettségűek aránya	FFOK25
Katolikus vallási népesség aránya	KAT	Felekezeti nélküli népesség aránya	FELNELK
Helyben dolgozó foglalkoztatottak aránya	HELYDOLG	Eljáró foglalkoztatottak aránya	ELJDOLG
1945 előtt épült lakások aránya	EPI1945	1945–1989 között épült lakások aránya	EP4889
1990–2001 között épült lakások aránya	EP9001	Egyszobás lakások aránya	EGYSZOB
Négy és többszobás lakások aránya	4SZOB	Fürdőszobával ellátott lakások aránya	FURDO100
Foglalkoztatottak aránya a Mező- és erdőgazdálkodás nemzetgazdasági ágban	PRIMER	Foglalkoztatottak aránya az Ipar, építőipar nemzetgazdasági ágban	SZEKUND
Foglalkoztatottak aránya a Szolgáltatás nemzetgazdasági ágban	TERCIER	Vezető, értelmiségi foglalkoztatottak aránya (foglalkozási főcsoport)	VEZERT
Egyéb szellemi foglalkoztatottak aránya (foglalkozási főcsoport)	ESZELL	Szolgáltatási foglalkoztatottak aránya (foglalkozási főcsoport)	SZOLG
Mezőgazdasági foglalkoztatottak aránya (foglalkozási főcsoport)	MEZOGAZD	Ipari foglalkoztatottak aránya (foglalkozási főcsoport)	IPARI
Egyéb foglalkoztatottak aránya (foglalkozási főcsoport)	EGYEB	Közúti időtávolság Budapesttől, 2006	ELERES
1000 főre jutó személygépkocsik száma	SZGKPOP	Regisztrált munkanélküliek aránya	MUNKRAT
100 főre jutó adóköteles jövedelem, 2002	JÖVPOP	1000 főre jutó működő vállalkozások száma	MÜKVALL
Ellettársi kapcsolaton alapuló családok aránya	ELETTCSAL	Gyermektelen ellettársi kapcsolaton alapuló családok aránya	ELTYGER
Gyermekes házaspárok aránya	GYERMHAZ	Egyszemélyes háztartások aránya	EGYSZHAZT

Megjegyzés: az adatok külön jelzés nélkül a 2001-es évből valók.

Forrás: Saját szerkesztés.

Vizsgálati terület, adatok

Vizsgálatainkhoz szükséges adatainkat Pest megye településeire gyűjtöttük, s a hatályos lehatárolás szerinti agglomerációt és a maradék Pest megyei településeket különítettük el egy csoportba a vizsgálatok egyes eseteiben. A vizsgált időintervallumban bekövetkezett közigazgatás-szervezési változások miatt az újabb adatokat is az 1990-es időpontban fennállt településállományra konvertáltuk.¹

Vizsgálatainkhoz egyfelől településsoros, pártlistás választási eredményeket használtunk fel az 1990 és 2006 közötti öt választási időpontra. Ahhoz, hogy az egyes pártokra adott szavazatok, illetve szavazati arányok időben is összehasonlíthatók legyenek, s az egymással való összevetés is még inkább biztosítva legyen, a listás szavazatarányokat az országos átlag százalékában fejeztük ki. Ily módon az adatokból nem a győztes vagy éppen a vesztes, hanem a felül- vagy alulreprezentált párt eredménye tűnik ki, jelezve annak kimagasló támogatottságát, illetve szavazóbázisának hiányát. Ezzel az adat-transzformációval, végeredményben standardizálással, ki lehetett szűrni az egyes pártok aktuális támogatottságából eredő eltéréseket. A választási adatokhoz dinamikus és statikus társadalomstatisztikai adatokat rendeltünk, ezek többsége a KSH 2001-es népszámlálásából, továbbá a T-STAR, a TEIR nyilvános adatbázisából származik (1. táblázat).²

A téma kutatásának nemzetközi előzményei

A városközpontok és agglomerációk választásföldrajzi elkülönülése az USA-ban már a II. világháború után kutatott témává vált, s számos könyv és folyóiratcikk a szuburbiák jobbra, a központ balra tolódásáról számolt be, bár voltak tanulmányok, amelyek régi, belső agglomerációs települések esetében is a baloldali pártok térnyeréséről írtak. A tendenciák regisztrálásán túl egyik visszatérő kérdéssé vált, hogy mi okozza a politikai polarizációt. Van-e szerepe a városközponttól eltérő szuburbán társadalmi összetételnek, a szuburbiák „polgárosulásának”, a jobboldali szavazók szelektív kivándorlásának, vagy éppen a szomszédsági hatásnak köszönhető mindez? Lehetséges-e, hogy az eltérő életforma, a fogyasztási szokásokban, közlekedésben és a lakáspiacon megfigyelhető individuális-kollektív törésvonal eltérő politikai-ideológiai fejlődéssel jár? A későbbi vizsgálatok, amelyek közül jó néhány egyén szintű adatbázison tesztelte a szomszédsági hatásokat, megerősítették a korábbi feltevéseket, miszerint a választópolgárok szavazata sokkalta jobban függ a térbeli helyzetüktől, mint a társadalmi tagozódásuktól. Sőt, az USA-ban és Kanadában a szuburbanizáció úgy hozott hasonló politikai változásokat a városrégiókban, hogy utóbbi országban hiányzik a belső városrészek gettósodásának, a városrégiók politikai szembenállásának problémája (Cox 1968; Johnston–Pattie et al. 2001; De Maesschalck–Loopmans 2003; Johnston–Jones et al. 2004; Walks 2004; 2005; 2006).

Az egyesült királysági viszonyok között először Cox (1968) végzett vizsgálatot és az amerikai folyamatok meglétét igazolta a londoni városrégióban is. Évtizedekkel

később *Walks* (2005) árnyalta a szigetországi képet: a jobbra tolódást a külső szuburbiákban igazolta kétséget kizáróan, míg a régebbi, belső szuburbán zónában a baloldali pártok változó mértékű sikerét mutatta ki, s így a belső gyűrű szerepét a mérleg nyelvекént interpretálta. Ám a központ–periféria politikai polarizáció nem csak a választói magatartásban érhető tetten, hanem a politikai pártok éles elkülönülésében is (*Agnew et al.* 2002; *De Maesschalck–Loopmans* 2003; *De Maesschalck* 2004).

Politikai háttér

Az elemzésbe bevont pártok szavazóbázisának részletes ismertetésére terjedelmi okok miatt nincs mód, azonban a pártpreferenciák és a választók lakóhelye (Budapest, városok, falvak) közötti általános összefüggések bemutatását szükségesnek tartjuk a tanulmány eredményeinek megfelelő értelmezéséhez.

Az MDF támogatottságának településtípusonkénti megoszlása a vizsgált időszak egészében kiegyenlítettnek mondható, azzal, hogy legtöbb támogatója a vidéki városok közül került ki. Amilyen nagy a MIÉP és az SZDSZ közötti távolság ideológiai értelemben, oly annyira hasonlóak abban, hogy szavazataik jelentős többségét városi térségekben, elsősorban a fővárosban gyűjtik össze. A szabaddemokraták fővárosi befolyása közismert, a liberális párt urbánus jellege 2002 és 2006 között is növekvő tendenciát mutatott (*Karácsony* 2006). Az SZDSZ-hez hasonlóan a MIÉP szavazóbázisa is főként Budapestre és Pest megyére koncentrálódik. A lakóhely szerinti megoszlás másik pólusát az FKGK képezi, melynek szavazóbázisa mind településtípus szerint, mind pedig regionálisan jól körülhatárolható. Választási eredményük országos átlagához viszonyítva meglehetősen rossz eredményt értek el a fővárosban, illetve a nagyobb városokban, ellenben átlagon felül szerepeltek a falusias agrárterületeken, kiváltképp a Dél-Alföldön és a Dél-Dunántúlon (*Szarvas–Tóth* 2003). Az MSZP támogatottsága az 1990. évi választások esetében az átlagosnál nagyobb volt a fővárosban, ezt követően azonban kiegyenlítődött, településtípusonként viszonylag azonos mértékű támogatásban részesült. A Fidesz szavazatokat az 1990-es évek elején némileg magyarázta a városi lakóhely, a párt ideológiai váltásával párhuzamosan azonban egyre inkább jobb eredményeket ért el a községekben (*Körösesny* 1998; *Kovács Z.* 2000; 2001).

A szavazóbázisok jellemzése során mindenképpen figyelembe kell venni a pártok támogatottságának nagyarányú változását is, amely hatással van a szavazótáborok összetételére. A szavazatok jelentős mértékű növekedése „néppártibb” szavazótáborhoz, a szavazóbázis karakterességének mérséklődéséhez vezethet (pl. MDF 1990, MSZP 1994).

A pártok támogatottságának változása Budapesten és Pest megyében

Az alapproblémát először aggregált területi szinten vizsgáljuk meg. A hivatalos választási eredményekből látszik már, hogy a FIDESZ az első választást kivéve mindig átlag alatt teljesített Budapesten, az agglomerációban már jobban, de leginkább a megye agglomeráció nélküli részében. Az MSZP az utóbbi néhány választáskor éppen ellenkezőleg, a fővárosban volt erősebb, a többi területi relációban már gyengébb. Az is közsímet, hogy az MDF és az SZDSZ nagyrészt budapesti eredményének köszönhetette a 2006-os parlamentbe jutást. Egymáshoz viszonyítva a pártokat megállapíthatjuk, hogy a fővárosban 1990-ben szoros eredménnyel, de az MDF végzett az SZDSZ előtt, 1994 óta pedig MSZP győzelem született. Az agglomerációban az első voksolás idején az MDF, s utána ugyancsak végig az MSZP végzett az első helyen, ám sokkal élesebb volt a küzdelem a FIDESZ-szel, különösen 1998-ban. Pest megyének az agglomeráción kívül eső részében jelentős MDF siker született az SZDSZ ellenében (bár az FKGP is erős volt), majd a kilencvenes évek másik két szavazásán a baloldal, a 2000-es évek választásain pedig újra a jobboldal győzedelmeskedett (2. táblázat).

2. TÁBLÁZAT

A pártok listás választási eredményei, 1990–2006 (%)
 (Election Results of Party Lists, 1990–2006)

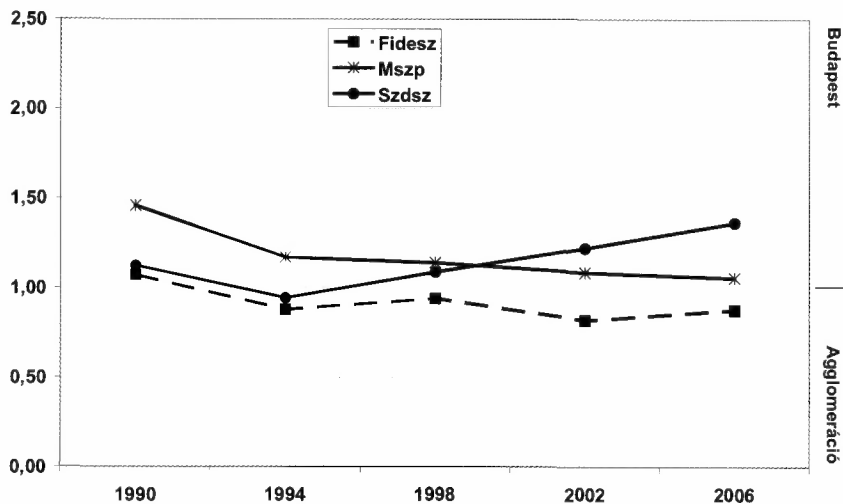
	1990	1994	1998	2002	2006		1990	1994	1998	2002	2006	
FIDESZ	11,5	6,2	26,5	31,6	35,1	Budapest	28,4	14,9	3,7		5,3	MDF
	10,8	7,0	28,2	38,5	40,0	Agglomeráció	26,8	12,0	3,7		5,4	
	8,4	7,0	26,7	45,9	46,2	Pest-Aggl.	24,9	12,0	3,6		4,8	
	9,8	7,0	27,7	41,0	42,1	Pest megye	26,6	12,0	3,7		5,2	
	9,0	7,0	29,5	41,1	42,0	Országos	24,7	11,7	2,8		5,0	
MSZP	12,9	35,2	33,1	44,1	43,8	Budapest	27,2	20,8	11,0	9,6	12,3	SZDSZ
	8,9	30,0	29,1	40,6	41,5	Agglomeráció	24,1	22,0	10,1	7,8	9,0	
	9,2	29,6	29,2	39,6	41,1	Pest-Aggl.	19,9	18,5	6,6	4,4	4,3	
	9,0	29,9	29,1	40,3	41,3	Pest megye	22,5	20,7	8,9	6,6	7,4	
	10,9	33,0	32,9	42,1	43,2	Országos	21,4	19,7	7,6	5,6	6,5	

Forrás: valasztas.hu, vokscentrum.hu alapján saját számítás.

Az egyes pártok területegységek közötti erőviszonyait, illetve mérlegét jól illusztrálja a *Walks* (2005) által központ–szuburbia egyensúlyi indexnek (city–suburban balance) nevezett mutató, amelyet a pártok adott területen kapott szavazatarányainak hányadosából kapunk meg (1–2. ábra). A két ábra összevetéséből látható, hogy a legkiegyenlítettebb párt az MSZP, amelynek korábbi Budapest-koncentrátsága sokat oldódott. Az SZDSZ viszont mindkét relációban éles koncentráció ment keresztül. A FIDESZ esetében pedig mind a „Budapest-agglomeráció”, mind az „agglomeráció-Pest megye” mérleg az utóbbiak javára billent át.

1. ÁBRA

*A FIDESZ, az MSZP és az SZDSZ területi mérlege (Budapest-Agglomeráció)
(Regional Balance of FIDESZ, MSZP and SZDSZ [Budapest-Agglomeration])*

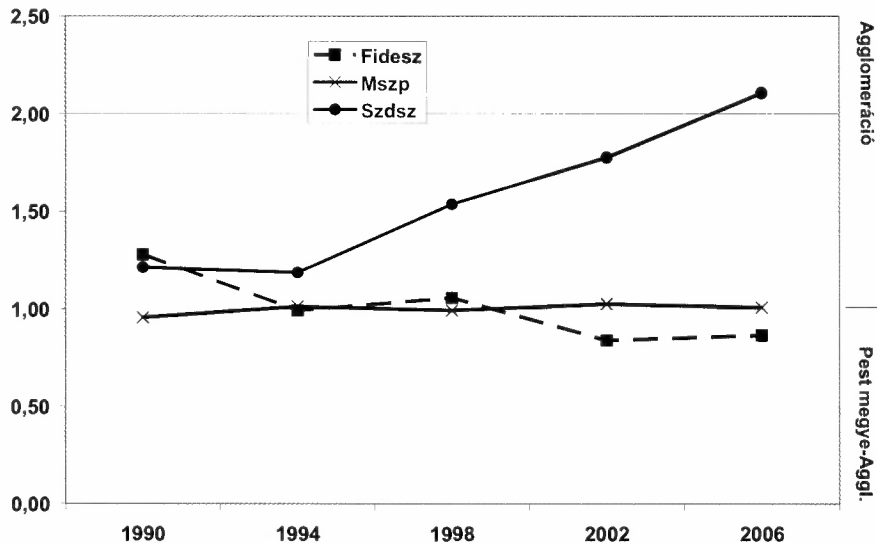

Forrás: Saját szerkesztés.

Az egyes pártok eredményét az országos átlaghoz viszonyítva a 3. táblázatot kapjuk, amely alapján a pártok relatív támogatottságának időbeli változását figyelhetjük meg. A FIDESZ ingadozó teljesítményt mutatott a vizsgált régiókban, egyértelmű tendencia nem rajzolódik ki. Az FKGP 1998-ig minden területen növelni tudta támogatottságát, arányaiban legkevésbé az agglomerációban, amellet, hogy mind a négy voksolás idején magasan átlag felett teljesített Pest megye agglomeráció nélküli felében, míg a budapesti városrégióban mélyen az országos eredményei alatt maradt. A MIÉP 1994-es indulásakor a leginkább főváros-központú pártnak bizonyult, majd szavazóbázisának folyamatos eróziója révén 2006-ra támogatottsága nivellálódott. Az MDF-et illető tendenciák a 2002-es hiátus miatt nehezen láthatók. Annyi azonban bizonyos, hogy 1994-ig a fővárosban növelte támogattságának arányát, s 1998-ra a jelentős növekedés mellett térségi kiegyenlítődés ment végbe. A legutóbbi választás idejére viszont amellet, hogy relatív támogattsága az országos átlag köré esett, a fővárost övező szuburbán gyűrűben vált erősebbé. A FIDESZ-hez hasonlóan az MSZP esetében sem látható világos tendencia, ez úgy tűnik a nagy pártok sajátja. Ezzel szemben viszont az SZDSZ 2006-ra – az 1–2. ábráknak megfelelően – jelentősen növelte relatív támogattságot a fővárosban, és némiképp kisebb mértékben az azt övező agglomerációban, mialatt a megye maradék részében fokozatosan veszített erejéből.

2. ÁBRA

*A FIDESZ, az MSZP és az SZDSZ területi mérlege
(Agglomeráció-Pest megye agglomeráció nélkül)
(Regional Balance of FIDESZ, MSZP and SZDSZ
[Agglomeration-County Pest without Agglomeration])*

Forrás: Saját szerkesztés.

A pártok 3. táblázatban található értékeit egymással osztva a 3–4. ábrán látható diagrammokat kaptuk, amelyek az egymás közötti erőviszonyokat illusztrálják.³ A 3. ábrán látható, hogy a FIDESZ relatíve 1998-ig volt erősebb az agglomerációban, az utóbbi két választásra viszont átbillent a mérleg az MSZP javára. A FIDESZ támogatottságát a liberális párt eredményéhez mérve egy kinyíló ollót láthatunk. 1990-ben, amikor még a FIDESZ is liberálisnak számított, még „budapestibb” pártnak lehetett mondani az SZDSZ-nél. 2002-re viszont a budapesti városségió, azaz a főváros és agglomerációja egyre inkább a szabad demokratákat támogatta (2006-ra stagnálás figyelhető meg), míg vidéken, azaz a megye külső részében a FIDESZ oldalára billent át a mérleg (4. ábra).

Vagyis, bár a FIDESZ támogatottsága a központtól kifelé növekszik, az agglomerációban még átlag alatt marad, ahol sokkal jobban növelte pozícióját az MSZP és különösen a szabad demokraták pártja – viszont míg az SZDSZ a fővárosban még inkább erősödött, addig az MSZP eredményei nivellálódtak a területi szintek között. A FIDESZ egyre inkább rurális párt benyomását kelti, s ezzel a 2002-ig felszínen lévő FKGP-hez vált hasonlatossá. Az MDF is inkább urbánus pártnak mutatkozik, csakúgy, mint a radikális jobboldalt képviselő MIÉP, bár utóbbi párt „főváros-centrikussága” a választási kudarcok révén 2006-ra elolvadt.

3. TÁBLÁZAT

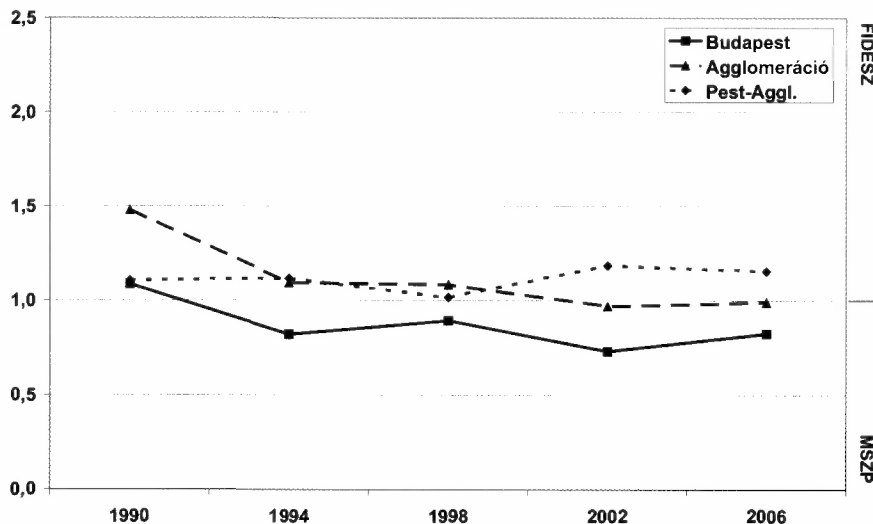
*A pártok listás választási eredményei az országos átlag százalékában, 1990–2006
 (Election Results of Party Lists in Percentage of Country Average, 1990–2006)*

		1990	1994	1998	2002	2006							
FIDESZ		128,8	87,6	90,0	76,9	83,5	Budapest	43,3	52,1	65,2	35,8	FKGP	
		120,2	99,7	95,7	93,8	95,1	Agglomeráció	92,2	94,9	97,5	69,0		
		93,9	100,3	90,4	111,6	109,9	Pest-Aggl.	135,1	131,9	150,4	135,0		
		110,0	99,9	93,9	99,9	100,1	Pest megye	108,9	109,0	116,1	91,7		
MIÉP			226,0	161,6	159,3	131,9	Budapest	114,9	127,3	131,1	105,1	MDF	
			185,7	156,9	142,7	135,5	Agglomeráció	108,4	102,2	132,8	107,2		
			110,9	116,8	104,3	130,6	Pest-Aggl.	100,8	102,3	127,2	95,3		
			157,3	142,8	129,5	133,9	Pest megye	107,8	102,3	130,8	103,2		
MSZP		118,5	106,5	100,6	104,9	101,3	Budapest	126,9	105,2	145,7	171,4	188,9	SZDSZ
		81,2	91,1	88,3	96,6	96,0	Agglomeráció	112,9	111,5	133,9	140,4	138,6	
		84,9	89,8	88,8	94,1	95,1	Pest-Aggl.	93,0	93,9	87,1	79,1	65,8	
		82,7	90,6	88,5	95,8	95,7	Pest megye	105,1	104,8	117,5	119,3	114,2	

Forrás: valasztas.hu, vokscentrum.hu alapján saját számítás.

3. ÁBRA

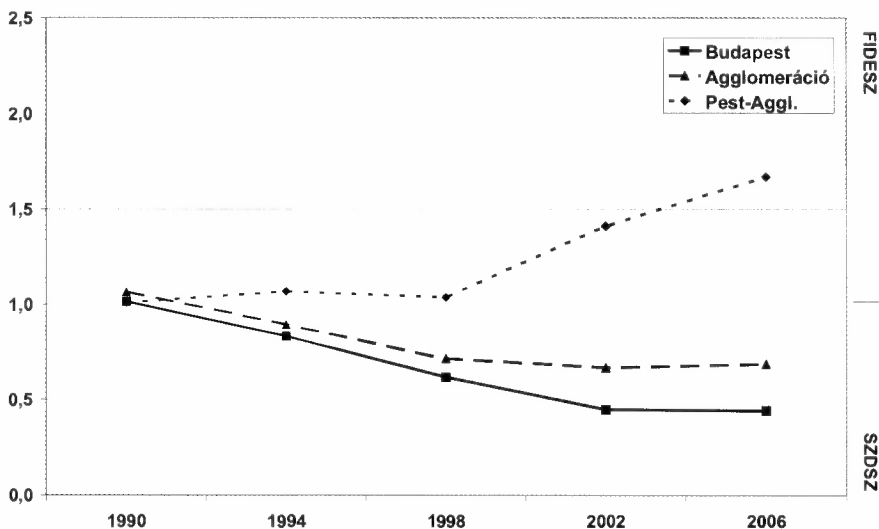
*A FIDESZ és az MSZP országos átlaghoz viszonyított eredményeinek hányadosa
 (Ratio of Election Results of FIDESZ and MSZP Compared to Country Average)*

Forrás: Saját szerkesztés.

4. ÁBRA

A FIDESZ és az SZDSZ országos átlaghoz viszonyított eredményeinek hányadosa
(Ratio of Election Results of FIDESZ and SZDSZ Compared to Country Average)

Forrás: Saját szerkesztés.

Eltérő települési pályák a politikai térben

A választói magatartás területi szerkezetének stabilitását korrelációs számításokkal vizsgáltuk meg, azaz a pártok egyes években elért eredményeinek együttmozgását tanulmányoztuk (4. táblázat). Az adatok a FIDESZ esetében jól jelzik a párt arculatváltozását, ugyanis az 1990-es eredmények mindegyik másik év adatával nagyon alacsony összefüggést mutatnak. A legutóbbi választás is csak a 2002-es struktúrával azonos, az 1998-as választások adatsorával már csak közepes erősségű az összefüggés. De a többi jobboldali párt korrelációs adatai is arra mutatnak rá, hogy a mai struktúrák csak részben fedik le a korábbiakat. További érdekesség, hogy az MDF 1990-es adatsora a FIDESZ egyetlen eredmény sorával sem mutatott összefüggést, a korrelációs együttható minden év esetében 0,1 alatt maradt, sőt többnyire negatív volt. Az SZDSZ és az MSZP esetében viszont számottevően nagyobb fokú stabilitásról beszélhetünk, a baloldali párt 2006-os adatsora még az 1994-esSEL is 0,6 feletti korrelációt produkált. Ám összességében az adatok a pártok területi beágyazódásának viszonylagos instabilitását jelzik; a legutóbbi két választás időpontja között viszont már egy potenciális stabilizálódási folyamatnak lehetünk szemtanúi (Karácsony 2006).⁴

4. TÁBLÁZAT

*A pártok országos átlaghoz viszonyított eredményeinek időbeli korrelációi
 (Correlations in Time between Polls Compared to Country Average)*

	1990	1994	1998	2002	2006
FIDESZ 1990	1,000	-0,075	0,146*	-0,186*	-0,175*
FIDESZ 2006	-0,175*	0,415**	0,470**	0,918**	1,000
FKGP 1990	1,000	0,673**	0,604**	0,307**	–
FKGP 2002	0,307**	0,383**	0,520**	1,000	–
MDF 1990	1,000	0,442**	0,558**	–	0,147*
MDF 2006	0,147*	0,163*	0,251**	–	1,000
MIÉP 1994	–	1,000	0,422**	0,369**	0,226**
MIÉP 2006	–	0,226**	0,516**	0,596**	1,000
MSZP 1990	1,000	0,556**	0,556**	0,291**	0,230**
MSZP 2006	0,230**	0,658**	0,605**	0,905**	1,000
SZDSZ 1990	1,000	0,495**	0,406**	0,346**	0,290**
SZDSZ 2006	0,290**	0,438**	0,608**	0,856**	1,000

Megjegyzés: * $p < 0,05$ ** $p < 0,01$

Forrás: Saját számítás.

De vajon az egyes települések milyen politikai arculattal rendelkeznek, illetve milyen pályát futottak be a politikai térben? Erre a kérdésre klaszteranalízis segítségével kerestük a választ. Számptalan vizsgálatot lefuttattunk, hiszen az adatok kombinálási lehetőségei gyakorlatilag kimeríthetetlenek voltak. A települések tipizálása során eldöntendő volt, hogy valamennyi jelentősebb párt figyelembe vétele esetén mely évek adatát szerepeltessük. A FIDESZ, MDF, SZDSZ és MSZP esetén természetesen a 2006-os eredményekkel számoltunk, azonban az FKGP és a MIÉP 1998-as adatait tettük az alábbi modellbe, mivel a 2002-es, illetve a MIÉP esetében a 2006-os választási eredmények oly mértékig eluralkodtak a klaszteranalízisen, hogy egy-egy önálló klaszter jött létre néhány szélsőséges adattal bíró település miatt. A hat párt választási eredményét és a 2006-os részvételi arányt is figyelembe véve az alább közölt modellben hat típus alkotását kértük az SPSS programtól, amely a K-Means klaszterezési eljárással az 5. táblázatban közölt és az 5. ábrára felrajzolt csoportokat állította elő.

Az elnevezésekkel is érzékeltetni próbáljuk, hogy az első és az ötödik klaszter az, amelyben az SZDSZ támogatottsága magasan országos átlag feletti arányú. Az első klaszterben ehhez erős MIÉP-es szavazóbázis társul, azaz karakteresen urbánus szavazóbázisú települések kaptak ebben helyet. Ám még a négyes klaszter is inkább városiasnak mondható, hiszen az erős MIÉP mellett a liberálisok eredménye országos átlag körül mozog. Az 5. ábrán jól látható, hogy az urbánus politikai arculatú települések javarészt az agglomerációban található, különösen annak északi és nyugati felén.

5. TÁBLÁZAT

A települések pártpreferencia-típusai, a klaszterközpontok értékei és a típusba tartozó települések száma

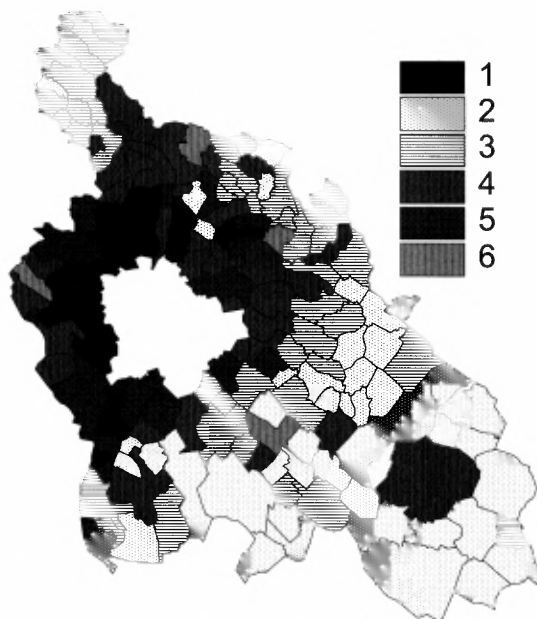
(Party-preference Clusters, Values of Cluster Centres and Number of Settlements)

Mutatók:	1.	2.	3.	4.	5.	6.
	Urbánus (21)	Konzervatív- rurális (48)	Mérsékelt jobboldali (44)	Szélsőjobb és konzerva- tív (37)	Mérsékelt urbánus (28)	Radikális (4)
FKGP 1998	80,47	194,53	114,22	110,15	110,36	139,02
MIÉP 1998	179,25	99,08	91,29	179,96	111,56	364,37
Részvétel 2006	75,78	60,95	66,29	69,98	69,60	65,63
FIDESZ 2006	99,16	112,49	109,69	109,49	92,26	119,88
MDF 2006	107,73	86,44	96,77	110,60	102,20	90,32
MSZP 2006	85,03	95,69	95,45	87,47	100,20	79,36
SZDSZ 2006	185,09	60,55	63,44	93,90	137,67	63,72

Forrás: Saját számítás.

5. ÁBRA

A Pest megyei települések pártpreferencia-típusai
(Party-preference Clusters of Settlements in County Pest)

Jelmagyarázat: 1. Urbánus klaszter (21) 2. Konzervatív-rurális (48)
 3. Mérsékelt jobboldali (44) 4. Szélsőjobb és konzervatív (37) 5. Mérsékelt
 urbánus (28) 6. Radikális (4)

Forrás: Saját szerkesztés.

A pártok támogatottságának dinamikája tekintetében egy olyan klaszteranalízis eredményét mutatjuk be, ahol csak három párt (FIDESZ, MSZP, SZDSZ) adatát vettük figyelembe, mégpedig a 2006 és 1994, a FIDESZ esetében 2006 és 1998 közötti tendencia mutatóját, mivel az 1990-es, illetve 1994-es eredmények még egy lényegesen más struktúrában születtek. A 6. táblázat a négy eredmény-klaszter középpontjának az adatait mutatja be, amelyek közül kettőben – az elsőben és a negyedikben – az SZDSZ relatív térfereése a döntő, míg egyben inkább az MSZP-é, egyben pedig a FIDESZ-é.

6. TÁBLÁZAT

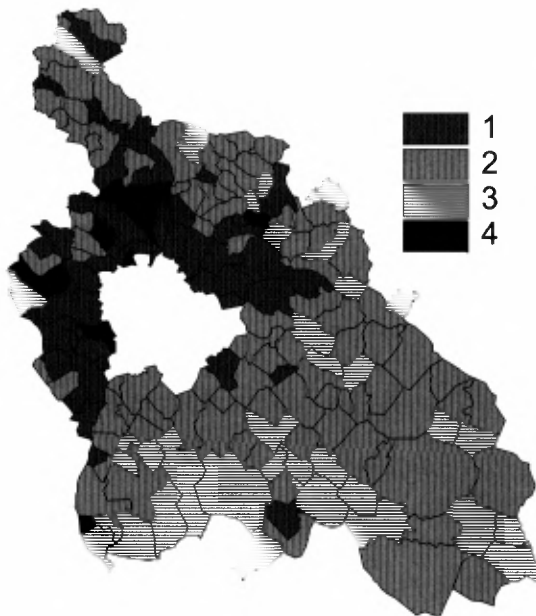
A települések dinamikus pártpreferencia-típusai, a klaszterközpontok értékei és a típusba tartozó települések száma
 (Dynamic Party-preference Clusters, Values of Cluster Centres and Number of Settlements)

Mutató	1.	2.	3.	4.
	Urbánus (44)	Baloldali- rurális (91)	Konzervatív- rurális (35)	Erősen urbánus (12)
FIDESZ 2006/1998	1,04	1,11	1,59	1,13
MSZP 2006/1994	1,04	1,21	1,00	0,95
SZDSZ 2006/1994	1,44	0,78	0,75	2,44

Forrás: Saját számítás.

6. ÁBRA

A Pest megyei települések dinamikus pártpreferencia-típusai
 (Dynamic Party-preference Clusters of Settlements in County Pest)

Jelmagyarázat: 1. Urbánus dinamika (44) 2. Baloldali-rurális dinamika (91)
 3. Konzervatív-rurális dinamika (35) 4. Erősen urbánus dinamika (12)

Forrás: Saját szerkesztés.

A vonatkozó 6. ábrán az előzőhöz hasonló térszerkezetet figyelhetünk meg, talán csak a déli agglomerációs szektor az, amelynek települései a délkeletiekhez csatlakozva ehelyütt a baloldali-rurális klaszterba nyertek besorolást. Mindemellett azonban könnyen belátható, hogy az agglomerációban, annak is északi és nyugati felében az urbánus szavazóbázisú pártok, azaz mindenekelőtt az SZDSZ relatív támogatottsága növekedett.

A választói magatartás és a szuburbanizáció összefüggése

Az előző eredménnyel azonban még nem kerültünk a legközelebb az előzetesen feltett fő kérdésünk megválaszolásához. Természetesen, hogy az ökológiai tévkövetkeztetés hibáját teljes mértékben kivédjük, választópolgár szintű adatbázis felépítésével és felhasználásával kellene a kérdést megválaszolni. Ennek hiányában település szintű adatokkal operálva próbáltuk a lehetséges válaszokat megfogalmazni, amelyre több vizsgálati út kínálkozott. Először a többváltozós regresszió módszerét alkalmazva azt kutattuk, hogy az egyes pártok választási eredményeinek, mint függő változóknak mely mutatók magyarázzák a szóródását, és milyen erősségű modellben teszik mindezt.

A 7. táblázatban azon regressziós modellek eredményét foglaljuk össze, ahol 0,3 feletti együttható adódott. Látható, hogy a legjobban illeszkedő függvények az SZDSZ mutatói kapcsán születtek, érdekes módon a többségében 2001-es adatokkal a 2006-os eredmény produkált már igencsak erős összefüggést. Érdeemes elidőzni a „Backward” módszerrel dolgozó többváltozós regresszió mutatószelektálásának eredményeinél, ahol a bent maradt változókat erősségük sorrendjében tüntettük fel. Eredményeink az egész magyar választói társadalomra is kivetíthető megállapításokat sugallnak, összefüggésben a politikatudomány törésvonal elméletével és a választási magatartás szociológiai modelljével.⁵ Úgy tűnik, hogy a foglalkozás, a végzettség, a családnagyság, a vallásosság továbbra is éles választóvonalat képez a magyar társadalomban, e mutatók rendre a modellek részét képezik. S jól látható az is, hogy a FIDESZ korántsem csak a gyermekes családok pártja (vö. az MSZP eredményeivel), hanem sokkal inkább a rurális térségké, hiszen az egyszemélyes háztartások változóját rendre ott találjuk a modellekben. Az SZDSZ pedig egyértelműen az értelmiségiek, a városias életformát viselők pártjának mutatkozik, bár sokhelyütt lehetünk a közéletből ismert sztereotípiákkal ellentétes értelmű mutatókra is.

7. TÁBLÁZAT

A többváltozós regresszió-modellek eredményének összegzése (Summary of Multivariate Regression Models)

Függő változó	R ²	Független változók a magyarázó erő sorrendjében
FIDESZ02	0,432	<u>IPARI</u> , <u>FELNELK</u> , GYERMEK014, EGYSZHÁZT, <u>ÉLETTCSAL</u> , SZEKUND, <u>ESZELL</u> , PRIMER, ELERES, MŰKVÁLL, ELJFOGL, FIATAL2024
FIDESZ06	0,441	<u>IPARI</u> , GYERMEK014, <u>FELNELK</u> , SZEKUND, GYERMHÁZ, MŰKVÁLL, <u>ESZELL</u> , PRIMER, FIATAL2024, ELERES, <u>EP4589</u> , ÉLETTCSAL, SZOLG, FELNOTT4059, ELJFOGL
FKGP02	0,331	MEZOGAZD, ELERES, IPARI, <u>SZEKUND</u> , ÁLTISKSEM10, ÉLTGYER
MIÉP02	0,387	FFOK25, POP0190, MEZOGAZD, VANDKUL100, ESZELL, SZEKUND, SZOLG, EGYEB, FURDO100, <u>HELYDOLG</u> , <u>EP4589</u>
MSZP02	0,363	IPARI, GYERMEK014, <u>FELNELK</u> , <u>MŰKVÁLL</u> , <u>ESZELL</u> , <u>EGYSZHÁZT</u> , <u>SZEKUND</u> , <u>ELERES</u> , 4SZOB, <u>ELJFOGL</u> , <u>SZGKPOP</u> , GYERMHÁZ, ÉLETTCSAL, <u>FIATAL2024</u> , EP4589
MSZP06	0,445	<u>PRIMER</u> , IDOS60X, FFOK25, <u>FELNELK</u> , IPARI, <u>SZEKUND</u> , GYERMHÁZ, <u>MŰKVÁLL</u> , <u>EGYSZHÁZT</u> , <u>GYERMEK014</u> , <u>ELJFOGL</u> , <u>ELERES</u> , <u>SZOLG</u> , EP4589, ÉLETTCSAL, EGYSZOB
SZDSZ02	0,444	FURDO100, FFOK25, ÉLETTCSAL, ÁLTISKSEM10, SZGKPOP, <u>FIATAL2024</u>
SZDSZ06	0,706	FFOK25, <u>ELERES</u> , EP9001, FURDO100, <u>FIATAL2024</u> , 4SZOB, ÉLETTCSAL, ÁLTISKSEM10, <u>GYERMEK014</u> , <u>FELNOTT4059</u>
SZDSZ0694	0,634	FFOK25, <u>FIATAL2024</u> , <u>FELNOTT4059</u> , POP0190, <u>ELERES</u> , <u>SZEKUND</u> , <u>HELYDOLG</u> , MŰKVÁLL, MUNKRAT, <u>EGYSZOB</u> , ÁLTISKSEM10, 4SZOB, <u>SZOLG</u>
FIDESZ0698	0,444	MEZOGAZD, FURDO100, GYERMEK014, GYERMHÁZ, FFOK25, <u>EP9001</u> , SZOLG, ÉLTGYER, <u>EGYSZHÁZT</u> , <u>FELNELK</u> , SZEKUND, 4SZOB, EGYEB, SZGKPOP, <u>ÁLTISKSEM10</u>

Megjegyzés: Az aláhúzott változók kapcsolata fordított arányú.

Forrás: Saját számítás.

Ahhoz, hogy a többváltozós regresszió interpretálásának nehézségén átlépjünk, a szakirodalmi áttekintésben tárgyalt Cox (1968) eljárásához hasonlóan a mutatók sűrítése mellett döntöttünk. A komplex mutatókat nem a magyar szakirodalomban elterjedté vált „szuburbanizációs index” módszerével, hanem főkomponens-analízissel (PCA) állítottuk elő; azaz a hipotetikusan kiválasztott mutatók információtartalmát az SPSS programmal egy változóba sűrítettük össze. Ez többnyire néhány iteráció, egy-egy mutató kiszzelektálása után sikerrel járt (8. táblázat).

8. TÁBLÁZAT

*A főkomponensek komponens mátrixai (1)
 (Matrixes of Principal Components [1])*

	PCA1	PCA2	PCA3	PCA4	PCA5
Variancia %	58,84	Variancia %	70,11	Variancia %	65,92
FELNOTT4059	0,568	VANDKUL100	0,835	FIATAL2024	-0,604
FFOK25	0,848	POP0190	0,899	IDOS60X	0,925
4SZOB	0,788	FFOK25	0,797	ELERES	0,751
FURDO100	0,853	4SZOB	0,706	GYERMHÁZ	-0,903
PRIMER	-0,622	EP9001	0,931	EGYSZHÁZT	0,834
VEZERT	0,857				
ELERES	-0,812				
SZGKPOP	0,583				
MUNKRAT	-0,740				
JÖVPOP	0,827				
MŰKVÁLL	0,855				

Forrás: Saját számítás.

9. TÁBLÁZAT

*A főkomponensek komponens mátrixai (1) és a faktoranalízis rotált faktormátrixa
 (Matrixes of Principal Components [1] and Rotated Factor Matrix of Factoranalyses)*

	PCA12	PCA345	FAKTOR1	FAKTOR2
Variancia %	53,07	Variancia %	53,16	Variancia %
FELNOTT4059	0,510	PRIMER	0,606	FELNELK
FFOK25	0,874	FELNELK	-0,578	EGYSZOB
4SZOB	0,795	MUNKRAT	0,687	4SZOB
FURDO100	0,817	JÖVPOP	-0,690	FURDO100
PRIMER	-0,607	IDOS60X	0,782	ELERES
VEZERT	0,868	ELERES	0,863	SZGKPOP
ELERES	-0,815	GYERMHÁZ	-0,818	MUNKRAT
SZGKPOP	0,559	EGYSZHÁZT	0,760	JÖVPOP
MUNKRAT	-0,720			ÉLETTCSAL
JÖVPOP	0,795			GYEMRHÁZ
MŰKVÁLL	0,792			FELNOTT4059
EP9001	0,772			
VANDKUL100	0,543			
POP0190	0,582			

Megjegyzés: A faktormátrixban az abszolút értékben 0,25-nél kisebb súlyokat nem szerepeltettük.

Forrás: Saját számítás.

A PCA1 és 2 komponens egyaránt a szuburbanizáció és egyúttal a társadalmi fejlettség mutatóit sűríti. A PCA3 a demográfiai erózió, a PCA4 a tradíció hiánya és a rossz lakáskörülmények (a vallás mutatóit nem sikerült a modellben tartani), a PCA5 pedig a ruralitás főkomponense. Kézenfekvőnek adódott, hogy egy következő vizsgálati körben az első kettő és a másik három főkomponens információtartalmát egy-egy főkomponensben foglaljuk össze (PCA12 és PCA345, urbánus-rurális). Ezután a közismerten szigorúbb matematikai követelményrendszerű és eltérő célú faktoranalízissel is sikerrel jártunk, két, együttesen az eredeti változószett 53%-át magyarázó faktor jött ekkor létre, az utóbbi két főkomponenshez hasonló jelentéssel, bár összességében kisebb magyarázott hányaddal. Az eredmény elfogadása azonban a több, bár ellenkező előjellel mindkét faktoron rajta levő változó miatt megkérdőjeleződik (9. táblázat).

10. TÁBLÁZAT

*A választási eredmények és a többdimenziós mutatók korrelációs táblája
 (Correlation Matrix of Election Results and Multi-dimensional Variables)*

	PCA1	PCA2	PCA3	PCA4	PCA5	PCA12	PCA345	Faktor1	Faktor2
Részvételi arány 2002	0,690**	0,512**	-0,081	-0,125	-0,351**	0,673**	-0,329**	0,446**	-0,310**
FIDESZ 2002	-0,348**	-0,265**	0,382**	-0,058	0,244**	-0,356**	0,480**	-0,510**	-0,117
FKGP 2002	-0,445**	-0,256**	0,221**	0,089	0,459**	-0,423**	0,365**	-0,389**	0,210**
MIÉP 2002	0,532**	0,452**	-0,251**	-0,190*	-0,254**	0,539**	-0,386**	0,476**	-0,206**
MSZP 2002	-0,037	-0,085	-0,205**	0,135	-0,088	-0,042	-0,195**	0,164*	0,217**
SZDSZ 2002	0,583**	0,543**	-0,331**	-0,008	-0,273**	0,610**	-0,503**	0,593**	-0,052
Részvételi arány 2006	0,714**	0,521**	-0,163*	-0,192**	-0,286**	0,693**	-0,391**	0,511**	-0,303**
FIDESZ 2006	-0,277**	-0,194**	0,332**	-0,089	0,286**	-0,282**	0,419**	-0,436**	-0,129
MDF 2006	0,314**	0,240**	-0,233**	-0,158*	-0,055	0,307**	-0,265**	0,269**	-0,148*
MIÉP 2006	0,157*	0,078	-0,072	-0,217**	-0,204**	0,140	-0,111	0,090	-0,176*
MSZP 2006	-0,126	-0,177*	-0,112	0,186*	-0,111	-0,135	-0,098	0,075	0,248**
SZDSZ 2006	0,749**	0,729**	-0,428**	-0,079	-0,312**	0,791**	-0,629**	0,722**	-0,132
FIDESZ 2006/1994	-0,125	-0,086	0,038	0,035	0,180*	-0,123	0,090	-0,068	0,068
FKGP 1998/1990	-0,240**	-0,219**	0,243**	0,280**	0,055	-0,253**	0,305**	-0,330**	0,082
MIÉP 2002/1994	-0,182*	-0,110	0,114	0,077	0,017	-0,169*	0,118	-0,120	0,106
MDF 2006/1994	0,000	0,027	-0,222**	-0,007	0,030	0,012	-0,135	0,075	0,000
MSZP 2006/1994	-0,207**	-0,194**	0,166*	0,191**	-0,064	-0,206**	0,180*	-0,168*	0,114
SZDSZ 2006/1994	0,528**	0,667**	-0,246**	-0,121	-0,230**	0,595**	-0,379**	0,436**	-0,175*
FIDESZ 2006/1998	-0,509	-0,376**	0,273	0,126	0,360	-0,508	0,433	-0,450	0,159
MIÉP 2006/1998	-0,167*	-0,144	0,076	-0,085	0,017	-0,170*	0,105	-0,208**	-0,023
MSZP 2006/1998	-0,122	-0,071	-0,114	0,052	-0,116	-0,100	-0,069	0,032	0,154
SZDSZ 2006/1998	0,379	0,410	-0,228	-0,033	-0,164	0,410	-0,301	0,343	-0,087

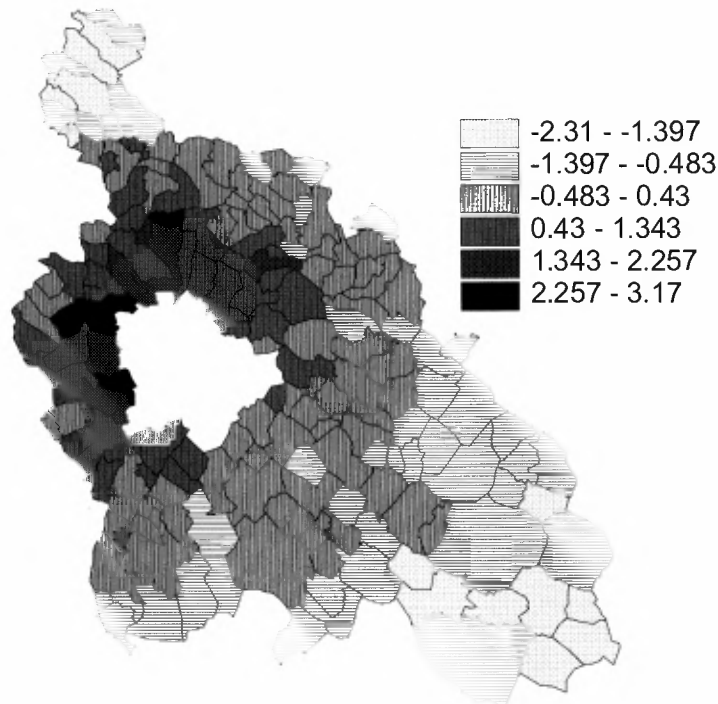
Forrás: Saját számítás.

Az így nyert komplex mutatókat ezután korreláltattuk a választási mutatók adataival (10. táblázat). Elsőre kitűnik, hogy a PCA4 és a FAKTOR2 egyik választási mutatóval sem mutat szorosabb kapcsolatot; fentebb láttuk, hogy a FAKTOR2-n épp azok a mutatók ülnek rajt nagy súllyal, amelyek a PCA4-et alkotják (EGYSZOB és ÉLETTCSAL). Másfelől viszont az együtthatók a többi főkomponens, illetve az első faktor és számos választási mutató között is közepes erősségű kapcsolatot jeleznek. Főképpen a szuburbán tereket jelző főkomponensek azok, amelyek jól és erős kapcsolattal jelzik a liberális párt területi szóródását, s ugyanígy, negatív előjellel a FIDESZ és az FKGP területi tagolódására is utalnak.

Mindez a PCA1 területi tagolódását illusztráló 7. ábra, illetve az 5–6. ábra vizuális összevetésekor korántsem meglepő. E főkomponensnek a MIÉP 2002-es adatával is pozitív irányú a kapcsolata, azaz nem tévedett a korábbi klaszteranalízis, amikor a pozitív SZDSZ és MIÉP támogatottságú településeket egy típusba sorolta. A másik oldalról nézve jól kiviláglik az is, hogy a ruralitást, a demográfiai eróziót mutató főkomponensek elsősorban a FIDESZ és az FKGP pártjával mutatnak pozitív irányú, s közepes erősségű korrelációt.

7. ÁBRA

A Pest megyei települések főkomponens értékei (PCA12)
(Principal Component Scores of Settlements in County Pest [PCA12])

Forrás: Saját szerkesztés.

Összefoglalás

Vizsgálataink Budapest térségében egyelőre tehát elvetik az egyes nyugati példákban látott központ-bal, szuburbia-jobb pártpreferencia-modellt, hiszen már az első fejezetben, a nagyobb aggregátságú területi szintek vizsgálatakor ez látszott, ami aztán a települések politikai arculatának és dinamikájának tipizálásakor közvetetten, majd a szuburbanizáció fokát és a pártválasztást mérő mutatók sztochasztikus kapcsolatának kimutatásával közvetve is bizonyítást nyert. Az eltérő hazai fejlődés okát a következőkben látjuk: A magyarországi jobb és bal oldali pártok, s főképp az SZDSZ, a nyugati demokráciák pártjaitól különböző szavazóbázissal rendelkezik, ami a hazai párttörténelemben, a rövid, ám viharos rendszerváltás utáni időkben gyökeredzik. Másfelől arra is utalást kaptunk, hogy a magyar szuburbanizációs folyamat erősen domináns jellegű, azaz jelenleg az egykori rurális terek, az agglomerációs települések erős átalakítása folyik, azaz a szuburbán zónákban nem érvényesül a szomszédsági hatás, hanem a kiköltözők a magukkal hozott politikai mintákat őrzik meg. Lehetséges azonban, hogy e tendencia idővel átbillen, s a pártrendszer stabilizálódása, a pártideológiai paletta letisztulása esetén Magyarországon is kialakul a helyi társadalmak politikai szembenállása a központi város és környezete között.

Jegyzetek

- ¹ Kerepes és Kistarcsa adataiból Kerepestarcsát állítottunk elő, a Piliscsabából kivált Pilisjászfalu, a Nagykovácsiból önállósult Remeteszőlős, és a Szödből kivált Csörög adatát egyesítettük az anyatelepülésekével.
- ² Az egészségesség érdekében népszámlálási időpont köré gyűjtöttük a többi adatot is, feltehetőleg a 2006-os választások idejére nem következett be markáns változás a települések társadalmi, gazdasági jellemzőiben, ill. a folyamatok irányában. Nem törekedtünk arra, hogy csak dinamikus mutatókat állítsunk elő, hiszen a pártválasztásban a jelen összetevők, azaz az urbanizáltsági állapot markáns szerepet játszik, nem csak a szuburbanizációs folyamat lefutása, dinamikája jelentős.
- ³ Ezt a mutatót *Walks* (2005) „ideológiai elhajlásnak” (ideological leaning) nevezte, s más logikával számolta ki: az egyes pártok eredményének adott területegységen belüli hányadosát osztotta az országos szint megfelelő hányadosával.
- ⁴ Vö. Mészáros et al. (2007), akik tanulmányukban az országos választókerületek szintjén az 1994-es (MDF-KDNP-FKGP) blokk és a FIDESZ 2002-es és 2006-os struktúrája között nagyfokú összefüggést mutattak ki.
- ⁵ A *Lipset-Rokkan* szerzőpáros 1967-es, alapműnek számító írása szerint négy centrum-periféria reláció határozza meg: domináns kultúra-szubkultúrák, szekularizáció-vallás, város-vidék és a tőkés-munkásosztály közötti törésvonal.

Irodalom

- Agnew, J.–Shin, M.–Bettoni, G. (2002) City versus metropolis: the Northern League in the Milan Metropolitan Area. – *International Journal of Urban & Regional Research*. 2. 266–283. o.
- Beluszky P. (1999) A budapesti agglomeráció kialakulása. – Barta Gy.–Beluszky P. (szerk.) *Társadalmi-gazdasági átalakulás a budapesti agglomerációban*. Regionális Kutatási Alapítvány, Budapest. 27–68. o.
- Cox, K.R. (1968) Suburbia and voting behavior in the London metropolitan area. – *Annals of the Association of American Geographers*. 1. 111–127. o.

- De Maesschalck, F. (2004) *The impact of electoral geography on urban politics: An underresearched theme in urban politics*. Research and Training Network Urban Europe 9. 31. o. www.urban-europe.net
- De Maesschalck, F.–Loopmans, M. (2003) Electoral geography and manifestoes of new „urban” parties from 1977 to 1999: how urban are they really? – *Belgeo*. 3. 329–341. o.
- Dövényi Z.–Kovács Z. (1999) A szuburbanizáció térbeni-társadalmi jellemzői Budapest környékén. – *Földrajzi Értesítő*. 1–2. 33–57. o.
- Horváth B. (2004) A budapesti agglomerációs gyűrű népességváltozásának és társadalmi átrendeződésének hatása a politikai aktivitásra. – *Falu–Város–Régió*. 10. 45–53. o.
- Horváth B. (2005) A budapesti szuburbanizáció hatása az Európai Parlament magyar tagjainak 2004. évi választására – esettanulmány. – Pap N.–Végh A. (szerk.) *IV. Magyar Politikai Földrajzi Konferencia. A Kárpát-medence politikai földrajza*. PTE TTK Földrajzi Intézet, Kelet-Mediterrán és Balkán Tanulmányok Központja, Pécs. 176–190. o.
- Hubai L. (2001) *Magyarország XX. századi választási atlasza, 1920–2000*. Napvilág, Budapest.
- Johnston, R.–Jones, K.–Sarker, R.–Propper, C.–Burgess, S.–Bolster, A. (2004) Party support and the neighbourhood effect: spatial polarisation of the British electorate. – *Political Geography*. 23. 367–402. o.
- Johnston, R.J.–Pattie, C.J.–Dorling, D.F.L.–MacAlister, I.–Tunstall, H.–Rossiter, D.J. (2001) Social locations, spatial locations and voting at the 1997 British general election: evaluating the sources of Conservative support. – *Political Geography*. 20. 85–111. o.
- Karácsony G. (2006) Árkok és légvárak. A választói viselkedés stabilizálódása Magyarországon. – Karácsony G. (szerk.) *Parlamentari választások 2006*. DKMKA-BCE PTI, Budapest. 59–103. o.
- Kovács R. (2007) A településszerkezet és a közigazgatási rendszer inkonzisztenciája – a szuburbanizáció példáján, Budapest térségében. – Buday-Sántha A.–Lux G. (szerk.) *Évkönyv 2006*. Pécsi Tudományegyetem Közgazdaság-tudományi Kara Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola, Pécs. 287–310. o.
- Kovács Z. (2000) Voksok a térben. A magyar parlamenti választások földrajzi jellemzői. – Böhm A.–Gazsó F.–Stumpf I.–Szoboszlai Gy. (szerk.) *Parlamentari választások 1998. Politikai szociológiai körkép*. 100–115. o.
- Kovács, Z. (2001) The geography of post-communist parliamentary elections in Hungary. – Meusburger, P.–Jöns, H. (eds.) *Transformations in Hungary. Essays in Economy and Society*. Physica-Verlag, Heidelberg–New York. 249–271. o.
- Körösényi A. (1998) *A magyar politikai rendszer*. Osiris, Budapest. 70–94. o.
- Lipset, S.M.–Rokkan, S. (1967) *Party Systems and Voter Alignments: Cross National Perspectives*. The Free Press, New York. 1–164. o.
- Mészáros, J.–Solymosi, N.–Speiser, F. (2007) Spatial distribution of political parties in Hungary 1990–2006. – *Political Geography*. 26. 804–823. o.
- Perger É. (1999) Közigazgatási dilemmák. – Barta Gy.–Beluszky P. (szerk.) *Társadalmi-gazdasági átalakulás a budapesti agglomerációban*. Regionális Kutatási Alapítvány, Budapest. 181–223. o.
- Szarvas L.–Tóth Cs. (2003) Pártok és pártrendszerek. – Gallai S.–Török G. (szerk.) *Politika és politikatudomány*. Aula, Budapest. 397–492. o.
- Walks, R.A. (2004) Place of residence, party preferences, and political attitudes in Canadian cities. – *Journal of Urban Affairs*. 3. 269–295. o.
- Walks, R.A. (2005) City-suburban electoral polarisation in Great Britain, 1950–2001. – *Transactions of the Institute of British Geographers*. 30. 500–517. o.
- Walks, R.A. (2006) The causes of city-suburban political polarisation? A Canadian case study. – *Annals of the Association of American Geographers*. 2. 390–414. o.